

نگاهی تحلیلی به وضعیت نیروی انسانی در آموزش و پرورش

کمبود ۳۰۰ هزار معلم در مدارس به روایت آمار

ابوالقاسم رحمانی
دبیر گروه جامعه

بگذارید همین اول راه به این مساله اشاره کنم که یکی از بی نظم ترین و متناقض ترین اطلاعات آماری در کشور (اگر قائل به انتشار آمار در دستگاه های مختلف باشیم) از سوی وزارت آموزش و پرورش و مسئولان نظام آموزشی کشور ارائه می شود. هر روز هر کسی که گذرش به این حوزه می افتد و چند صباحی مسئولیت دانش آموزان، معلمان و... را برعهده می گیرد، اطلاع و عددی را بازمی گوید و حرف از گشایش ها و کمبودها می زند،

اما دروغ از یک اظهار نظر و اطلاع هماهنگ و یکسان! البته از نظام آموزشی کشور و سیاستگذاران این حوزه انتظار بیش از این هم نیست، چرا که آنقدر تعداد تغییرات در سطوح عالی مدیریتی بالا و آنقدر شفافیت و اطلاع رسانی پایین و ضعیف است که انتشار همین اعداد و ارقام متناقض و به درد نخور هم احتمالاً جای شکر دارد. به هر شکل در جریان بررسی وضعیت معلمان و دانش آموزان در نظام آموزشی کشور به آمار و ارقام جالب توجهی دسترسی پیدا کرده ایم که بازخوانی و توجه به آنها خالی از لطف نیست و به خوبی نشان می دهد سال ها پیاده سازی سیاست های مختلف و متناقض توسط وزرا و دولت های بانگش های

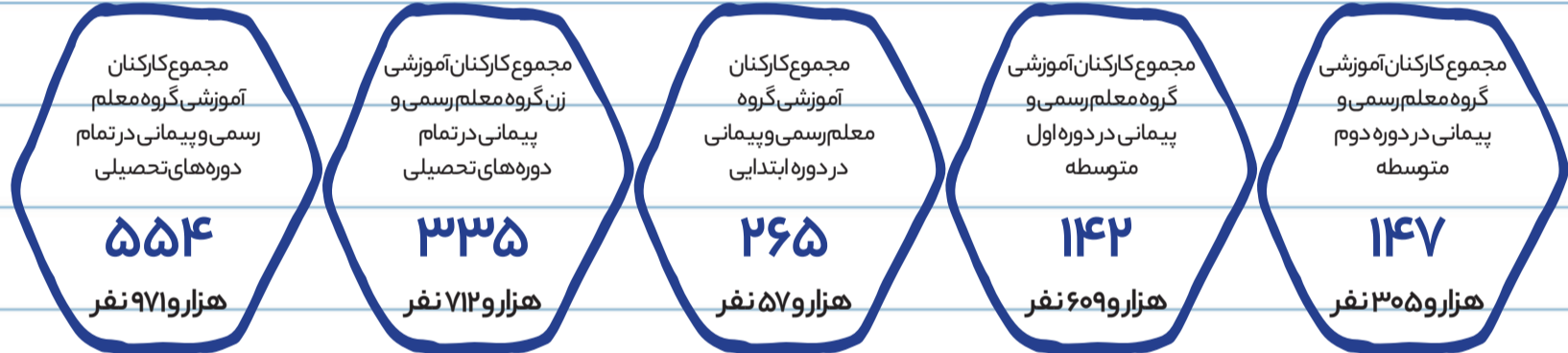
گونگون چه بلایی بر سر آموزش و پرورش در کشور آورده است که حالا مدیران و سیاستگذاران این حوزه کاسه چه کیم به دست گرفته اند و به هر روش منطقی و غیرمنطقی درصد در رفع کمبودها (البته نه اصولی و ریشه ای) هستند. برای بهتر روشن شدن مساله بد نیست اظهار نظر یکی از وزرای سابق وزارت آموزش و پرورش در دولت روحانی را دوباره با هم مرور و آن را با اظهارات آخرین وزیر آموزش و پرورش این دولت مقایسه کنیم. علی اصغر فانی، وزیر اسبق آموزش و پرورش در سال ۹۴ طی سخنانی با اشاره به وضعیت جذب معلمان در این وزارتخانه، گفت: «من استخدام های کارشناسی نشده و بدون نیازسنجی در آموزش و پرورش را به دلیل

بهره پوری پایین نیروی انسانی، خیرات به نظام تعلیم و تربیت می دانم و راه حل اساسی برون رفت از این مشکل را کاهش نیروی انسانی آموزش و پرورش به تعداد ۷۵۰ هزار نفر می دانم. «با وجود کمبود معلم در همان سال ها، حالا با گذشت حدود پنج سال محسن حاجی میرزایی، وزیر فعلی آموزش و پرورش همین چند وقت پیش گفت: «بر اساس شاخص های سازمان اداری استاندارادوشواری عالی وزارت، حدود ۱۹۷ هزار نفر در آموزش و پرورش کمبود نیرو داریم. «حالا اگر شما متوجه شدید که دقیقاً در این وزارتخانه مهم با چندین میلیون مخاطب و دانش آموز چه می گذرد، ما هم فهمیدیم!»

به هر شکل همان طور که گفتیم، قصد داریم آمار و اطلاعاتی را از وضعیت معلمان در نظام آموزشی ایران ارائه دهیم؛ تعداد، کمبودها، ورودی و خروجی، سن، جنس و مدرک تحصیلی و تقریباً هر آنچه برای فهم شماری کلی معلمان در کشور نیاز است. بر اساس اطلاعات سالنامه آماری سال ۹۶ وزارت آموزش و پرورش (علی رغم پیگیری های بسیار، وزارت آموزش و پرورش برای در اختیار قرار دادن اطلاعات جدید همکاری نکرد!) آمار کل کارکنان آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ در مناطق شهری و روستایی بالغ بر ۹۲۷ هزار و ۹۰۴ نفر است.

تا اینجا شماری کلی از حقوق بگیران و مجموع کارکنان وزارت آموزش و پرورش ارائه دادیم، اما بخش مهم تر آمارها مربوط به گروه معلم هاست. در ارتباط با معلم ها آمار هرسال از سوی وزارت آموزش و پرورش اعلام می شود اما از آنجا که جزئیات آمارها در سالنامه این وزارتخانه وجود دارد و آنها هم بعد از پیگیری های «فرهنگستان» حاضر به در اختیار قرار دادن این اطلاعات نشدند، آمار را برای اعلام جزئیات بیشتر بر مبنای اطلاعات موجود در سالنامه آماری سال ۹۶ این وزارتخانه محاسبه و منتشر می کنیم.

آمار کارکنان آموزشی گروه معلم رسمی و پیمانی به تفکیک مدرک تحصیلی

- دکتری: ۳۰ نفر
- کارشناسی ارشد: ۲۴ هزار و ۲۶ نفر
- کارشناسی: ۳۵۹ هزار و ۱۰ نفر
- فوق دیپلم: ۹۳ هزار و ۳۶ نفر
- دیپلم کمتر: ۱۷ هزار و ۳۰ نفر

نسبت تعداد دانش آموز به معلم در ایران
یک معلم به ازای ۲۵ دانش آموز
(خصوصاً در مناطق متراکم و دوره ابتدایی)

حالا و بعد از ارائه این آمار و مهم تر از اینها نوبت به آخرین اطلاعات و آمار مربوط به آخرین تعداد معلمان، تعداد بازنشسته های هرسال، کمبود معلمان و مسائلی نظیر اینها می رسد. برای ورود به این مباحث ابتدا لازم است به استانداردهای نسبت تعداد دانش آموزان به معلمان بر اساس معیارهای بین المللی اشاره کنیم و سپس وضعیت کشور را تبیین و در کنار آن هم اطلاعات و آمار از این نسبت در کشورهای توسعه یافته و اغلب اروپایی اعلام کنیم. طبق اعلام مسئولان و سیاستگذاران این حوزه ایران خیلی وضعیت مناسبی در این شاخص ها هم ندارد، اما وضعیت فاجعه بار نیست و اصل مشکل به مساله کمبود معلمان باز می گردد.

نسبت تعداد دانش آموز به معلم بر اساس آمارهای بین المللی
یک معلم به ازای هر ۱۴ دانش آموز

نسبت تعداد دانش آموز به معلم در کشورهای توسعه یافته

تعداد معلم مورد نیاز برای پوشش دانش آموزان
۸۲۵ هزار معلم
تعداد معلم در حال فعالیت در آموزش و پرورش
کمتر از ۴۰۰ هزار نفر (کمبود حداقل ۳۰۰ هزار معلم)

چشم انداز تعداد دانش آموزان در سال های مختلف
سال ۱۳۹۸: ۱۴ میلیون و ۶۰۰ هزار دانش آموز
سال ۱۴۰۰: ۱۴ میلیون و ۲۰۰ هزار دانش آموز
سال ۱۴۰۵: ۱۵ میلیون و ۴۰۰ هزار دانش آموز
سال ۱۴۱۰: ۱۴ میلیون و ۱۰۰ هزار دانش آموز

آمار سال ۹۸ جمعیت کلاس ها در ایران
کل تعداد کلاس های درس: ۵۷۰ هزار کلاس
کلاس های با بالای ۲۶ دانش آموز: ۶۲ درصد از کل کلاس ها
کلاس های با بالای ۴۱ دانش آموز: ۳ هزار و ۲۲ کلاس

تعداد کل بازنشستگان آموزش و پرورش در سال های مختلف
سال ۱۳۹۶: ۴۳ هزار نفر
سال ۱۳۹۷: ۶۰ هزار نفر
سال ۱۳۹۸: ۷۵ هزار نفر
سال ۱۳۹۹: ۸۰ هزار نفر
سال ۱۴۰۰: ۹۷ هزار نفر

راه های تامین معلم در ساختار نظام آموزش و پرورش کشور
دانشگاه فرهنگیان: ۲۰ هزار معلم
ماده ۲۸: ۲۸ هزار معلم
حق التدریسی ها و آموزش های سوادآموزی: حدود ۱۰۰ هزار نفر
خرید خدمات (بخش خصوصی): ۱۶ هزار نفر در سال تحصیلی ۹۹-۹۸

اینها همه بخشی از اطلاعات پیرامون وضعیت تعداد معلمان و وضعیت کلاس های درسی با تراکم نسبتاً بالای دانش آموزان کشور بود. زخم کهنه ای که هرسال در نزدیکی سال تحصیلی سر باز می کند و رفته رفته عمیق تر نیز می شود. چند وقت پیش که با بطحایی، وزیر سابق آموزش و پرورش گفت و گو می کردم، در او کنش به سیاست اصلی دولت در پوشش کمبود معلم ها که با اتکا به شیوه خرید خدمتی هاست، گفت این شیوه قرار بود یک راهکار آرزوآسی باشد، نه اینکه جریان اصلی تامین معلم در کشور از این مسیر طی شود. به هر حال دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی به عنوان اصلی ترین مبادی تربیت معلم در کشور هستند که متأسفانه ذیل سیاست های خصوصی سازی آموزشی در دولت روحانی مسیر رو به افول را طی کرده و می کنند و نتوانستند بار اصلی که بر دوش شان بوده است، یعنی نیروی متخصص معلمی را به خوبی حمل و کاستی ها را پوشش بدهند. طبق آمار و اعلام مسئولان کشور هرسال با حجم بیشتری از معلمان بازنشسته و به تبع آن کمبود معلمان برای حضور در کلاس های درس روبه روست، ۳۰۰ هزار کمبود معلم در کشور عددی نیست که به راحتی و حتی با توسل به روش های خرید خدماتی بتوان آن را پوشش داد و حل این معضل یک برنامه ریزی دقیق و همت حاکمیتی می طلبد تا بیش از این به جسم نحیف نظام آموزشی کشور خدشه وارد نشود.

تعداد کل بازنشستگان آموزش و پرورش در سال های مختلف
سال ۱۳۹۶: ۴۳ هزار نفر
سال ۱۳۹۷: ۶۰ هزار نفر
سال ۱۳۹۸: ۷۵ هزار نفر
سال ۱۳۹۹: ۸۰ هزار نفر
سال ۱۴۰۰: ۹۷ هزار نفر

تعداد کل بازنشستگان آموزش و پرورش در سال های مختلف
سال ۱۳۹۶: ۴۳ هزار نفر
سال ۱۳۹۷: ۶۰ هزار نفر
سال ۱۳۹۸: ۷۵ هزار نفر
سال ۱۳۹۹: ۸۰ هزار نفر
سال ۱۴۰۰: ۹۷ هزار نفر